

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
DLA OLTARZA GŁÓWNEGO ORAZ DWÓCH OLTARZY BOCZNYCH
W KOŚCIELE p.w. Św. Michała Archanioła w Witorożu

Obiekt- ołtarz główny i dwa ołtarze boczne

Materiał- drewno , złączenia , polichromia.

Ogólne wymiary- Główny ołtarz- wys.6m.

Boczne ołtarz-wys. ok. 5,5 m

Lokalizacja- Witoroż, Drelów 21-570

Datowanie- główny ołtarz XVIII w

Boczne ołtarze pocz XX w.

Autor opracowania- Konserwator Dzieł Sztuki mgr Zofia Kamińska, ASP Warszawa nr. Dypl 5949, Sarny 21 A 08-504 Ułęż.

Zleceniodawca-

Opracowanie zawiera-

1. Informacje ogólne.
2. Stan zachowania obiektu.
3. Proponowane zabiegi konserwatorskie.

1. Informacje ogólne

Historia

Pierwszą cerkiew unicką wzniesiono w Witorożu w 1605 z fundacji Lwa Sapiehy. W 1739 zastąpiono ją nową świątynią pod wezwaniem Cudu św. Michała Archanioła. W 1875, w ramach likwidacji unickiej diecezji chełmskiej, budynek sakralny odebrano unitom i przekształcono w cerkiew prawosławną. Przy tym wyznaniu budynek pozostawał do 1919, gdy został zrewindykowany na rzecz Kościoła łacińskiego. Po tym wydarzeniu budynek stał się świątynią parafialną. W 1924 odremontowano dach obiektu, zaś w 1927 – przekształcono wnętrze. W latach II wojny światowej (1940–1945) świątynia ponownie znajdowała się w rękach prawosławnych należała do parafii w strukturach diecezji chełmsko-podlaskiej. W 1946 powtórnie przejęty przez katolików kościół został nakryty

nowym blaszanym dachem, a w 1965 wzniesiono na nim sygnaturkę. Siedemnaście lat później dokonano kolejnego remontu wnętrza obiektu.

Architektura

Kościół w Witorożu jest budowlą drewnianą o konstrukcji wieńcowej z lisicami, orientowaną, szalowaną. Obiekt wzniesiono na planie prostokąta. Dawna cerkiew jest jednonawowa, z prosto zamkniętym prezbiterium, do którego przylegają skarbczyk i zakrystia, jak również kwadratowym przedsionkiem. Wnętrze świątyni kryje strop, od zachodu w nawie znajduje się chór muzyczny. Na łuku tęczowym w kościele znajduje się XVIII-wieczny krucyfiks.

Elewacja kościoła jest niemal pozbawiona ozdób, z jednym zamkniętym odcinkowo oknem na osi obiektu oraz okapem i ozdobnie oszalowanym szczytem z krzyżem. Taki sam szczyt zdobi również przedsionek budynku. Nad nawą znajduje się neobarokowa sygnaturka. Kościół pokrywają dachy dwuspadowe.

We wnętrzu kościoła znajduje się barkowy ołtarz główny z barokowym wizerunkiem maryjnym z XVII w., na który nałożono XVIII-wieczną sukienkę; w zwieńczeniu ołtarza znajduje się ponadto wizerunek Ukrzyżowanego Chrystusa z pocz. XX wieku. Dwa ołtarze boczne w świątyni wykonano w dwudziestoleciu międzywojennym z obrazami Matki Bożej i św. Michała Archanioła z I poł. XIX w. W połowie tego samego stulecia namalowana została kopia obrazu Matki Boskiej Leśniańskiej.

OŁTATRZ GŁÓWNY

Opis obiektu

Ołtarz główny stanowi wyposażenie wnętrza kościoła w stylizacji barokowej . Struktura wykonana została z drewna liściastego i iglastego, polichromowana i złożona w partiach snycerki. Program dekoracji rzeźbiarskiej ołtarza ma typową stylistykę i formę dla epoki baroku. Jest to ołtarz architektoniczny, jednoosiowy, dwukolumnowy z kolumnami na postumentach. W zwieńczeniu na zgierowanym belkowaniu znajdują się dwie rzeźby aniołków. Mensa jest prosta z dwiema płycinami podobnie jak nastawa z prostą prostokątną ramą obrazu. Po bokach znajdują się uszaki w formie wijących się wici roślinnych. Zwieńczenie powtarza formę nastawy niższej kondygnacji. Obiekt był poddawany wielokrotnie zabiegom naprawczym i estetyzującym, obecnie utrzymany jest w barwach jasnego beżu. Pierwotnie powierzchnia była pokryta polichromią w odcieniach błękitu i marmoryzowana.

2. Stan zachowania obiektu

Obiekt uległ wielu zniszczeniom zarówno pod względem technicznym jak i estetycznym. Widoczne są liczne uszkodzenia pochodzenia mechanicznego takie jak ubytki formy snycerki, pęknięcia detali rzeźbionych, rozszczelnienia i odspojenia miejsc łączeń elementów struktury. Drewno zostało zaatakowane owadami, których otwory wylotowe widoczne są niemalże na całej powierzchni z tyłu ołtarza. Widoczne są świeże ślady osypującego się pyłu drzewnego z wnętrza otworów co świadczy, że są nadal aktywne i proces zniszczeń trwa. Pod względem estetycznym obiekt również utracił znaczną część swojego waloru. Cała powierzchnia została wtórnie, dwukrotnie pokryta farbą olejną w kolorze jasnego beżu, co zmieniło zupełnie pierwotny program kolorystyczny obiektu.

Pozostałe elementy wystroju ołtarza, które stanowią detale złocone, zostały dotknięte zarówno przez niszczące zabiegi jak i te, których zamiarem była poprawa estetyki. Złocenia są pokryte w 80% wtórnym szlagmetalem położonym na mixtion, a niekiedy pomalowane brązą. Te które zachowały się bez przemalowań są poprzecierane z ubytkami w warstwie złota i gruntów. Ogólnie obiekt wymaga interwencji konserwatorskiej w pełnym zakresie. Stan zachowania obiektu określić można jako zły i stwarzający zagrożenie dla pozostałych elementów wyposażenia kościoła.

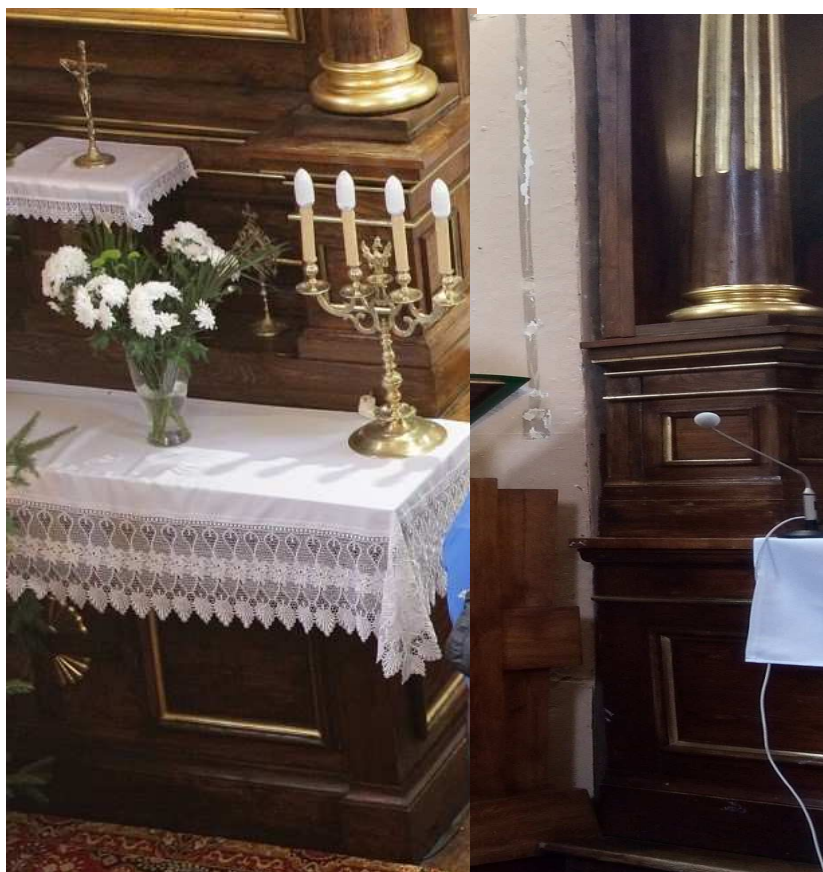

OŁTARZE BOCZNE

Opis obiektu

Ołtarze boczne mają formę bliźniaczą i będą opisane wspólnie. Drewniane ołtarze z początku XX w stanowi wyposażenie wnętrza kościoła w stylizacji klasycystycznej. Nadano im formę architektoniczną jednoosiową, dwukolumnową. Mensa dekorowana od frontu trzema płycinami. Nastawa prosta w centralnej części półkuliście zamknięta ramą do obrazu. Po obydwu stronach kolumny w porządku jońskim do połowy kanelowane. Zwieńczenie w formie tympanonu. W ołtarzu prawym obraz „Matka Boża z dzieciątkiem”, w ołtarzu lewym „Michał Archanioł”

Struktura wykonana została z drewna liściastego i iglastego, polichromowana i złożona w partiach snycerki. Program dekoracji rzeźbiarskiej ołtarza ma typową stylistykę i formę dla epoki klasycyzmu. Powierzchnia struktury ołtarzowej utrzymana jest w kolorze ciemnego brązu.

ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE

Ogólnie stan ołtarzy wymaga podjęcia działań konserwatorskich. Prace powinny dotyczyć zabiegów technicznych związanych z zabezpieczeniem struktury i dekoracji przed dalszym zniszczeniami. Konieczne jest wykonanie również zabiegów związanych z przywróceniem pierwotnej estetyki obiektu w ołtarzu głównym i dotyczy to zarówno kolorystyki jak i jakości wykonanych złoceń. Zaleca się usunięcie wtórnych powłok malarskich z powierzchni struktury i odsłonięcie pierwotnej polichromii. Zachowanie pierwotnej polichromii i uzupełnienie jej w niezbędnym zakresie.

W ołtarzach bocznych konieczne jest oczyszczenie powierzchni usunięcie wtórnych powłok i odtworzenie pierwotnej kolorystyki.

Zaleca się wykonanie niezbędnych rekonstrukcji pozłoty tam, gdzie grunty zachowały się dobrze, a w miejscach, gdzie grunty są naruszone wykonanie koniecznych wzmocnień i uzupełnienie złoceń w technikach pozwalających na zachowanie starych gruntów.

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

STRUKTURA OŁTARZOWA I RZEŻBY

1. Dokumentacja stanu zachowania obiektu.
2. Demontaż elementów ruchomych, obrazów, detali i rzeźb.
3. Wykonanie impregnacji preparatem owadobójczym wszystkich drewnianych elementów.
4. Wykonanie odkrywek i prób metod usuwania warstwy wtórnej polichromii.
5. Usunięcie warstw wtórnych metodami chemicznymi wspomaganymi mechanicznie.
6. Wzmocnienie podłoża odpowiednio dobranymi preparatami w zależności od stanu zachowania.
7. Wykonanie niezbędnych uzupełnień ubytków, szczególnie na krawędziach.
8. Łączenie odspojonych elementów.
9. Wykonanie warstwy gruntującej scalającej podłożę i wyrównującej chłonność powierzchni.
10. Wykonanie rekonstrukcji ubytków polichromii w technikach zgodnych z oryginałem.
11. Zabezpieczenie powierzchni werniksem.

ELEMENTY ZŁOCONE

1. Demontaż elementów złoconych.
2. Wykonanie prób metod czyszczenia wtórnych przemalowań.
3. Wykonanie niezbędnych napraw struktury drewna (klejenie, uzupełnienie).
4. Rekonstrukcja w materiale pokrewnym brakujących fragmentów ornamentów.
5. Wykonanie warstwy gruntującej na powierzchni w miejscach ubytków i na powierzchniach rekonstruowanych.
6. Opracowanie powierzchni (szlifowanie).
7. Wykonanie złoceń technikami na pulment lub w technice instacol oraz w partii matów technikami olejnymi z zastosowaniem złota płatkowego.
8. Zabezpieczenie złota w dolnych partiach ołtarza.
9. Montaż elementów technikami odwracalnymi.
10. Wykonanie końcowej dokumentacji.

Opracowała

Artysta Konserwator Dzieł Sztuki
mgr Zofia Kamińska